

Ανδριάντας του Άνταμ Σμιθ στην παλιά πόλη του Εριβούργου. Η θεωρία του Σκωτσέζου φιλοσόφου διεισδύει σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής, ακόμη και στις ανθρώπινες σχέσεις.

«Όταν επιλέγεις κάτι, απορρίπτεις κάτι άλλο»

Τα οικονομικά διδάσκουν ότι το χρήμα δεν είναι το παν

ΡΑΣ ΡΟΜΠΕΡΤΣ
Πώς ο Άνταμ Σμιθ μπορεί
ν' αλλάξει τη ζωή σου
μικρ.: Βιβλίο Στεργίου
εκδ. Καστανιώτη 2024, σελ. 256

Του ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΚΡΑΒΑ

Στο συναρπαστικό βιβλίο του «Πώς ο Άνταμ Σμιθ μπορεί ν' αλλάξει τη ζωή σου» (εκδ. Καστανιώτη, Μάιος 2024), ο Αμερικανο-ισραηλινός οικονομολόγος Ρας Ρόμπερτς αντλεί από την εξαιρετική θεωρία των ηθικών συναισθημάτων του διάσημου Σκωτσέζου φιλοσόφου και θεωρούμενου πατέρα της σύγχρονης οικονομικής επιστήμης (μέσα από τον «Πλούτο των Εθνών»), προκειμένου να παρουσιάσει το βάθος και την ουσία των οικονομικών με στόχο την κατανόηση του εαυτού μας και των ανθρώπων γύρω μας – και συνεπώς, τη διακρίση των σωστών επιλογών που μας βοηθούν να ζούμε μια γεμάτη και καλύτερη ζωή.

Θέτοντας με σαφήνεια τον τόνο του βιβλίου από το πρώτο κεφάλαιο, ο Ρόμπερτς γράφει ότι τα οικονομικά σε βοηθούν να καταλάβεις πως τα χρήματα δεν είναι το μόνο πράγμα που μετράει στη ζωή σε διδάσκουν πως, όταν επιλέγεις κάτι, εγκαταλείπεις κάτι άλλο και μπορούν να σε βοηθήσουν να εκτιμήσεις την πολυπλοκότητα και πώς φαινομενικά άσχετες μεταξύ τους πράξεις και άνθρωποι μπορούν να συνδεθούν. Τέτοιες αντιλήψεις αντανάκλα, σύμφωνα με τον συγγραφέα, η θεωρία των ηθικών συναισθημάτων του Άνταμ Σμιθ, με τον Ρόμπερτς να υπογραμμίζει ότι η ζωή είναι επιλογές και η ουσία των οικονομικών είναι να διαλέγουμε αφενός αναγνωρίζοντας ότι η επιλογή μιας πορείας σημαίνει απόρριψη μιας άλλης, και αφετέρου κατανοώντας το πώς οι δικές μας επιλογές αλληλεπιδρούν με εκείνες των άλλων.

Με το πλεονέκτημα της ύστερης γνώσης των πραγμάτων (το βιβλίο εκδόθηκε στην αγγλική γλώσσα το 2014, στον απόηχο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξέσπασε στα τέλη της δεκαετίας που είχε προηγηθεί), ο Αμερικανο-ισραηλινός συγγραφέας επισημαίνει ότι «η οικονομία είναι υπερβολικά πολύπλοκη», καθώς δεν μπορούμε να μετρήσουμε με ακρίβεια τις αλληλεπιδράσεις του συνόλου των διαφόρων τμημάτων της. «Οι εμπειρικές μελέτες μας είναι πολύ ατελείς» συχνά έχουμε τις απόψεις που έχουμε για λόγους ιδεολογίας και αρχών, μετά βρίσκουμε μια απόδειξη που υποστηρίζει αυ-

Σύμφωνα με τον Ρας Ρόμπερτς, φαινομενικά άσχετες μεταξύ τους πράξεις και άνθρωποι μπορούν να συνδεθούν.

Η υπεροχή της θεωρίας των ηθικών συναισθημάτων είναι ότι ερμηνεύει με λογικό τρόπο τα ανθρώπινα συναισθήματα.

τές τις απόψεις, ενώ αγνοούμε τα άλλα στοιχεία. Στις αμφιλεγόμενες περιοχές της οικονομικής πολιτικής υπάρχουν τόσο πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν τα πράγματα, ώστε να μην μπορούμε να μετρήσουμε τους παράγοντες αυτούς με ακρίβεια ή και καθόλου», γράφει ο Ρόμπερτς, επικαλούμενος μεταξύ άλλων τον νομπελίστα οικονομολόγο Φρίντριχ Χάγιεκ, ο οποίος ονόμασε την υπερβολική μας αυτοπεποίθηση «υποκρισία της γνώσης», καθώς και τον διάσημο για τη θεωρία του «μαύρου κύκνου» Νασίμ Ταλέμπ, ο οποίος χρησιμοποιεί τον όρο «πλάνα της αβήγησης».

Επιπλέον, ο συγγραφέας παραθέτει εκτενή χωρία από την περίφημη αυτή θεωρία του Σμιθ, γεγονός που προσθέτει αξία στο περιεχόμενο του βιβλίου. Ξεχωρίζω την έννοια του «αμερόληπτου θεατή» – «ο άνθρωπος μέσα στο στήθος», αυτός ο εσωτερικός οδηγός που ενεργοποιείται όταν φταζόμαστε έναν αμερόληπτο παρατηρητή, που μου έφερε στο μυαλό τη γενναία απόφαση του Αμερικανού προέδρου, Τζο Μπάιντεν, να ολοκληρώσει τη θητεία του χωρίς να διεκδικήσει επανεκλογή.

Απόλυτα και ανεξαρτησία

Σταχυολογώ επίσης τους προσδιοριστικούς παράγοντες της ευτυχίας ενός ανθρώπου, την αρετή της σύνθεσης, τον κύκλο της φιλοδοξίας, την εκτόνωση του θυμού, τη χαρά και τη ζήλια, την ασυμμετρία

μεταξύ χαράς και θλίψης, την επίδειξη του πλούτου και το κρύψιμο της φτώχειας, τη δικαιοσύνη και τη «μέγιστη ακρίβεια», τη θεωρία ότι οι κανόνες δικαιοσύνης είναι σαν τους κανόνες της γραμματικής και οι κανόνες της καλοσύνης σαν τους κανόνες για εξαιρετικό γράψιμο, καθώς και την ενδιαφέρουσα θεώρηση της «λιτότητας» (παρεμπιπτόντως, έννοια ιδιαίτερα φορτισμένη στην πολιτική οικονομία της ευρω-κρίσης) που ήταν «βασισμένη στην αγάπη της ανεξαρτησίας», όπως αναφέρει ο ίδιος ο Σμιθ σε επιστολή του με αφορμή τον θάνατο του καλύτερου φίλου του και σύγχρονου με αυτόν ηθικού φιλοσόφου, Ντέιβιντ Χιουμ.

Στα κάπως αδύναμα σημεία του βιβλίου συγκαταλέγονται κατά τη γνώμη μου τα δύο τελευταία κεφάλαιά του, το ένα με τίτλο «Πώς να μην κάνεις τον κόσμο καλύτερο» και το άλλο με τίτλο «Πώς να ζήσεις στον σύγχρονο κόσμο». Το ένα προσπαθεί να ερμηνεύσει αποτυχημένες δημόσιες πολιτικές σε μέζονα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα των ΗΠΑ, και το άλλο επικριρεί να εξηγήσει τις δύο διαφορετικές σφαίρες της ζωής, τους δύο διαφορετικούς κόσμους που αντιστοιχούν στην οπτική που θεωρείται πως επιλέγει ο Σμιθ στα δύο κορυφαία έργα του.

Ο Άνταμ Σμιθ άρχισε την ακαδημαϊκή καριέρα του πρώτα ως καθηγητής Λογικής και μετά Ηθικής Φιλοσοφίας. Η υπεροχή της Θεωρίας των ηθικών συναισθημάτων – υπό μία έννοια το πρώτο και το τελευταίο βιβλίο του, καθώς η τελευταία αναδημιούργησε το με ουσιώδεις αναθεωρήσεις του κεμένου έγινε τον τελευταίο χρόνο της ζωής του Σμιθ – είναι ότι ερμηνεύει με λογικό τρόπο το πώς λειτουργούν τα ανθρώπινα συναισθήματα: σε μια, πάντως, καλοπροαίρετη θεώρηση της ανθρώπινης φύσης, την οποία έρχεται να μας υπενθυμίσει παραθέτοντας τα πολύτιμα λόγια του Σκωτσέζου φιλοσόφου το ωραίο αυτό βιβλίο του Ρας Ρόμπερτς, που αποκαλύπτει εύγλωττα το... αόρατο χέρι των ηθικών συναισθημάτων.

Ο κ. Κωνσταντίνος Γκράβας είναι ενεταλμένος διδάσκων του Τμήματος Οικονομικής Επιστήμης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, συγγραφέας του βιβλίου «Οικονομικός Πόλεμος και Νομισματική Ειρήνη» (εκδόσεις Ι. Σιδέρης, πρόλογος: Γιάννης Σταυρόπουλος) και συν-συγγραφέας του βιβλίου «Κεντρικές Τράπεζες» (εκδόσεις Παπαδόπουλος).

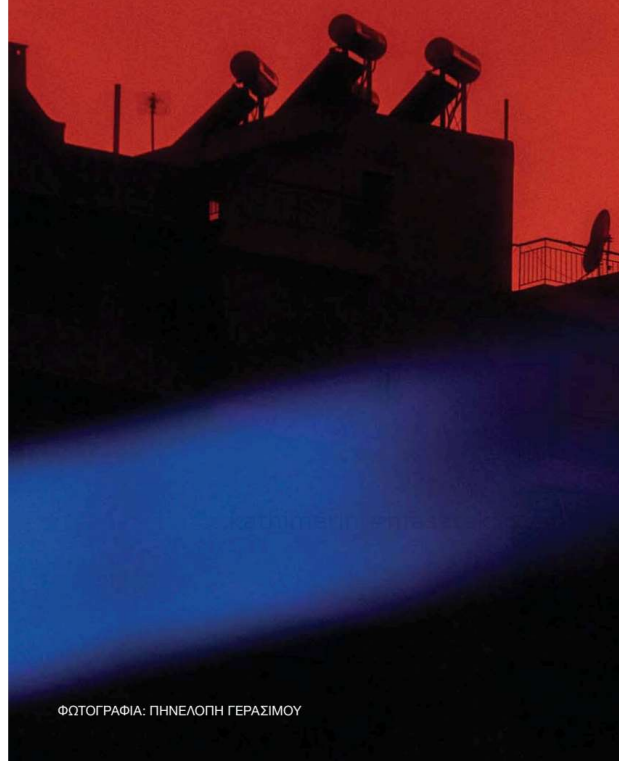
ONASSIS STEGI

Περιμένεις τους
φίλους σου
να γυρίσουν
από τις διακοπές;

ΔΕΣ ΜΙΑ ΣΥΝΑΥΛΙΑ
ΣΤΟ ONASSIS CHANNEL.

Συνέχισε να περιμένεις ευχάριστα, βλέποντας παραστάσεις, ταινίες, συζητήσεις και συναυλίες στο κανάλι του Ιδρύματος Ωνάση στο YouTube.

onassis.org

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ